

О.М. Мандровний, методист міського методичного центру
управління освіти і науки Славутицької міської ради
Київської області

Необхідність аналізу власного уроку

Ключове слово в темі нашого семінару «Самоаналіз», але метою нашого семінару не є повторення пунктів плану самоаналізу уроку після його відкритого проведення.

Мета – обговорення шляхів конструювання уроку літератури з метою усунення грубих помилок під час його проведення і можливістю пояснення його структури мовою методичної науки.

Серед **типових помилок** під час підготовки до уроку є наступні:

- 1) вихід уроку за межі 45 хвилин;
- 2) непривабливість теми для учнів, невідповідність теми змісту уроку;
- 3) зайві елементи в структурі уроку;

Структура уроку літератури суттєво відрізняється від структури уроку мови. План уроку літератури стандартизований, усталений, план уроку гнучкий, дозволяє імпровізувати.

Окрім помилок у плануванні уроку, існують **інші проблеми**.

Існує практика використання друкованих посібників із конспектами уроку. Це добре, бо економить час на підготовку. Водночас це не сприяє розвитку самостійності у складанні плану уроку.

Створює проблему для певного кола вчителів обговорення їхніх уроків учнями і батьками типу «урок поганий, нецікавий», «вчитель поганий, нецікавий». Це може бути помилкове твердження, і вчитель змушений захищатися від подібних звинувачень.

Умовою участі у Всеукраїнському конкурсу педагогічної майстерності «Вчитель року» залишилося складання системи уроків з певної теми. Для багатьох вчителів це також нелегка справа.

Свого часу академія запрошувала на семінари, де навчала писати конспекти уроків. То був період, коли поповнювали сайт «Мій кращий урок».

Аналіз проведеного уроку – це недопущення помилок у майбутньому. Відомий учитель-новатор Євген Миколайович Ільїн в одній із своїх книжок розповідав, що після кожного уроку літератури робив новий конспект уроку. З метою запам'ятовування найбільш вдалих запитань, відповідей на них учнів, фрагментів літературного твору, на які спиралися вони у своїх відповідях.

На сьогоднішньому семінарі ми знову зупинимося на важливих етапах конструювання уроку літератури. План нашої роботи наступний:

1. Базова типологія методів навчання на уроках літератури.
2. Визначення теми і мети уроку літератури (навчальної – розвивальної - виховної)
3. Послідовності розбору (аналізу) літературного твору:
 - 3.1. Шлях аналізу «услід за автором»;
 - 3.2. Пообразний шлях аналізу;
 - 3.3. Проблемно-тематичний шлях аналізу;
 - 3.4. Комбінований шлях аналізу.
4. Складові частини (ланцюжок навчальних ситуацій) уроку літератури:
 - 4.1. Розподіл часу уроку по навчальних ситуаціях;
 - 4.2. Структура уроку в середніх класах;
 - 4.3. Структура уроку на 1 годину вивчення невеликого художнього твору;
 - 4.4. Структура оглядового уроку (1 приклад);
 - 4.5. Структура уроку з розгляду біографії та творчого шляху письменника.

Базова типологія методів навчання на уроках літератури

Методична грамотність вчителя перш за все полягає у розумінні ним змісту понять «метод навчання», «прийом навчання». По-друге, у навченості визначати цілі, які можливо досягнути протягом 45 хвилин. Правильно визначати тему уроку і підпорядковувати їм зміст уроку.

На нашу думку, бажано вибрати одну-дві відомі класифікації методів навчання і керуватися саме ними. Головне, що вчитель розумів, що всі класифікації – це упорядковані системи методів.

Слово «Метод» у перекладі з грецької означає «спосіб», «шлях».

Філософською мовою, метод – це спосіб досягнення мети.

В педагогіці поширене таке визначення поняття «метод», автором якого є І. Я. Лернер: «Спосіб досягнення мети навчання у вигляді системи послідовних та упорядкованих дій учителя, який організовує за допомогою визначених засобів пізнавальну та практичну діяльність учнів з метою опанування соціального досвіду»

В структурі метода виявляють прийоми.

Прийом – це елемент метода, його складова, окремий шлях у реалізації метода.

Повторимо, що будь-яка класифікація методів – це упорядкована за певною ознакою система.

Ми пропонуємо розглянути дві класифікації: за джерелом знань і за характером пізнавальної діяльності

В типології **за джерелом знань** виділяють всього три методи: **словесні, наочні та практичні**. Вибір цієї класифікації дозволяє зрозуміти процес мислення та роботу лівої та правої півкулі головного мозку.

Для предмету «Література» природним є опанування нових знань через слово. Головні словесні методи: слово учителя, розповідь, лекція і бесіда. Словесні методи вмикають роботу лівої півкулі, яка відповідає за логічне мислення. Слідом за нею починає працювати права півкуля, яка відповідає за образне, предметно-просторове мислення. Водночас образне мислення неможливо без розвиненої уяви.

Але учні говорять учителю: «Я прочитав художній твір, але нічого не зрозумів, мені не сподобалось». У чому проблема? Проблема не в художньому творі, а в учневі. Такий учень зізнався, що у нього нетренована уява, нетренована права півкуля головного мозку.

За цієї причини учитель змушений на уроці літератури використовувати ще й наочні методи. Прийом такого метода – перегляд екранізації. Помилка тут у тому, що візуалізація блокує розвиток уяви, це стає непотрібним. Тим більше, режисер нав'язують засобами кінематографа своє розуміння твору, яке може взагалі перекручувати головну ідею твору.

Нові знання, отримані через слово або наочність, вимагають перевірки практикою. Адже практика – це критерій істини.

Поширеною є також типологія **за характером пізнавальної діяльності**. В ній виділяють п'ять методів: **пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемного викладу, евристичний (частково-пошуковий), дослідницький**.

Ця послідовність відтворює процес формування із маленької дитини Людини-Творця.

Коли вчитель використовує перший, пояснювально-ілюстративний метод, учень слухає і запам'ятовує, спостерігає за вчителем, робить певні записи. Так само мати, у якої маля, яке й говорити не вміє, співає йому пісні, розповідає казки, показує на оточуючі предмети і називає їх.

Репродуктивний метод навчання. Учитель дає зразок виконання завдання, учень повинен діяти за зразком, копіювати дії дорослого. Так і в житті: маленька дитина просить щоразу розповісти одну і ту ж казку. Дитина, яка папуга, все повторює за дорослими.

Ці два методи вимагають **виконавчої діяльності учня**.

Метод проблемного викладу – **перехідний метод** до творчої діяльності учня. Учитель визначає проблему, сам оголошує погляди на неї, приводить докази і аргументи до одного з вибраних шляхів розв'язання проблеми. Учні слідкують за ходом думки вчителя, вони навчаються міркувати як доросла людина.

Щоб навчити самостійно мислити, використовуємо евристичний метод. Тут учні самостійно здобувають нові знання. Тепер учитель цього не буде робити. Системою наведених запитань він підштовхує дітей до нового знання.

Дослідницький метод навчання вимагає від учня високої культури розумової праці. Вчитель організує дітям інформаційне поле, решту роботу з пошуку нових знань учні виконують самостійно.

В реаліях життя цим методам відповідають такі ситуації: батько дає доручення дитині, і вони разом виконують його, бо дитині багато що незрозуміле.

Дослідницькому методу навчання відповідає ситуація, коли син чи донька самостійно шукають шляхи виконання доручення дорослого.